

ภาพ 1 คณะสิงโตท่าเกรียน (ที่มา: พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดท่าพูด)

เรื่องเล่าจากสนาม

เล่าเรื่องผ่านภาพถ่ายเก่า
เรื่องเล่าของชาวลุ่มน้ำ (นครชัยศรี)

นवलพรรณ บุญธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นักวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

(องค์การมหาชน)

ภาพถ่ายเป็นวัตถุสิ่งของชิ้นสำคัญในการบันทึกเรื่องราว ผู้คน เหตุการณ์ สถานที่ ช่วงเวลา รวมถึงอารมณ์ ความรู้สึกของคนในภาพ ขณะเดียวกันภาพถ่ายยังเป็นเครื่องมือหรือสื่อ ที่ช่วยกระตุ้นเตือนความรู้สึก และช่วยดึงความทรงจำของผู้คนให้ถ่ายทอดเรื่องราวออกมา ดังนั้นภาพถ่ายจึงไม่ใช่เพียงกระดาษใบเล็กๆ ที่เจ้าของเก็บไว้นั่งชมชื่นใจ และโดยเฉพาะภาพถ่ายเก่าซึ่งเป็นเสมือนเครื่องบันทึกเหตุการณ์ และเครื่องกระตุ้นเตือนความทรงจำของผู้คน ปัจจุบันภาพถ่ายเก่าจึงไม่ได้ถูกเก็บไว้ในส่วนลึกที่สุดของลิ้นชัก กล่องเก็บของ หรืออัลบั้มภาพเก่าเก็บ แต่ถูกนำมาใช้ในสื่อต่างๆ มากมาย ทั้งงานหนังสือสิ่งพิมพ์ โฆษณาที่เล่าถึงความเป็นมาขององค์กรนั้นๆ วงการภาพยนตร์ พิพิธภัณฑ หรือแม้กระทั่งในร้านค้า

พิพิธภัณฑพื้นบ้านวัดท่าพูด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เก็บสะสมภาพถ่ายเก่าของชุมชนท่าพูดและชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงไว้จำนวนหนึ่ง มีทั้งที่เป็นภาพขาวดำและภาพสี เจ้าของภาพบางคนเสียชีวิตแล้ว ลูกหลานจึงนำภาพมามอบให้พิพิธภัณฑเก็บรักษา เจ้าของภาพบางรายยังมีชีวิตอยู่แต่อยากมอบภาพให้กับพิพิธภัณฑ ภาพเก่าชุดนี้ถูกเก็บรักษามาระยะหนึ่ง และเคยนำจัดแสดงให้คนดูบ้างแล้วเมื่อ พ.ศ. 2549 ในงานบุญประจำปีวัดท่าพูด คนก็สนใจมาดู ใครเป็นใครในภาพบ้าง ฉันทู้จักคนโน้น คนนี้ คนนี้ยังอยู่ คนนี้ตายแล้ว ที่ตรงนี้คือ อันนี้ยังอยู่ อันนี้ย้ายไปแล้ว รื้อไปแล้ว จากคำบอกเล่าของชาวชุมชน จากภาพไม่ก็ภาพ แต่มีผลทำให้เกิดประเด็นการสนทนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นชีวิตผู้คน ประวัติศาสตร์ และความเปลี่ยนแปลงของคนและพื้นที่ในแถบนี้ ดังนั้น ผู้ดูแลพิพิธภัณฑกับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ในฐานะที่คุ้นเคยและทำงานร่วมกันมาหลายปี จึงร่วมกันหาเรื่องเล่าจากภาพเพื่อให้ภาพถ่ายเก่าของพิพิธภัณฑได้ทำหน้าที่ในการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชน จึงเกิดโครงการ กิจกรรม “เล่าเรื่องผ่านภาพถ่ายเก่า เรื่องเล่าของชาวลุ่มน้ำ (นครชัยศรี)” ขึ้น เพื่อรวบรวมและบันทึกเรื่องราวของชาวลุ่มน้ำนครชัยศรี โดยใช้ภาพถ่ายเก่าของชุมชน เป็นสื่อในการเล่าเรื่อง

เปิดตัว: นิทรรศการภาพถ่ายเก่า

เปิดตัวภาพถ่ายครั้งแรกด้วยนิทรรศการภาพถ่ายที่เป็นภาพงานรื่นเริง เช่น ภาพการแสดง วงดนตรี ขบวนแห่ งานบวช การเชิดสิงโต แพนชั่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เพราะทีมงาน (ทีมพิพิธภัณฑ) ท้องถิ่นของคุณฯ และผู้ดูแลพิพิธภัณฑพื้นบ้านวัดท่าพูด (คุณมานะ เกียรติทวี และ คุณวิรัตน์

ภาพ 2 นิทรรศการภาพถ่ายบริเวณลานบุญวัดท่าพูด

น้อยประชา) คิดว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจในชุมชนน่าจะสนใจ โดยเลือกวันสำหรับจัดงานที่มีคนมาทำบุญที่วัดมากที่สุด เช่น วันพระใหญ่ วิสาขบูชา มามบูชา และเทศกาลต่างๆ การเปิดตัวครั้งแรกของนิทรรศการภาพถ่ายเก่า คือ เทศกาลสงกรานต์ ซึ่งจะมีคนมาวัดท่าพูดมากที่สุดช่วงหนึ่ง จึงเป็นโอกาสที่คนจะได้มาดู มาเห็นนิทรรศการชุดนี้ด้วย

เมื่อเลือกภาพถ่ายได้แนวคิดว่าเป็นภาพที่สอดคล้องกับงานสงกรานต์ คืองานบุญ งานรื่นเริง แล้วจึงอัดขยายภาพเป็นขนาด 8 x 12 นิ้ว เพื่อให้เห็นรายละเอียดภาพชัดเจนขึ้น ภาพบางภาพคุณมานะและคุณวิรัตน์หาข้อมูลไว้บ้างแล้ว โดยพิมพ์ภาพลงในกระดาษขนาด A4 แล้วเขียนชื่อไว้ว่าใครเป็นใครในภาพ ทีมงานจึงสแกน (scan) ภาพและข้อมูลดังกล่าว แล้วติดภาพลงบนแผ่นฟิวเจอร์บอร์ด โดยติดคู่ไปกับภาพที่อัดขยายมา เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นของภาพนั้นๆ เป็นการตรวจสอบข้อมูล และกระตุ้นให้คนดูเข้ามาดู อ่าน และเขียนข้อมูลที่อาจจะรู้เพิ่มเติม หลังจากนั้น นำชุดนิทรรศการติดลงบนบอร์ด 2 บอร์ด แล้วตั้งนิทรรศการไว้ในเต็นท์ซึ่งมีกิจกรรมหลากหลายทั้งการทำบุญพระประจำวันเกิด การก่อเจดีย์ทราย และเวทีร่ายย่อนยุค จัดแสดงตั้งแต่วันที่ 10 - 17 เมษายน พ.ศ. 2556 เพื่อเปิดโอกาสให้คนผ่านไปผ่านมาได้เห็น

ในวันที่ 17 เมษายน มีงานสงฆ์พระที่วัดท่าพูด ทีมงานลงเก็บข้อมูลเบื้องต้น มีคนสนใจภาพเก่าพอสมควร มีการเติมชื่อคนที่รู้จัก ทีมงานจะสอบถามข้อมูลเบื้องต้นของคนในภาพเพื่อจะได้ติดตามต่อในภายหลัง บางรายขออัดภาพที่มีรูปพ่อของตัวเองตอนหนุ่ม เพราะไม่เคยเห็นและไม่มีเก็บไว้ เช่น ภาพของคุณซ้ง (ถาวร งามสามพราน) ที่ลูกสาวมาขออัดรูป และเล่าว่าพ่อเป็นช่างทำสิงโตของคนะสิงโตท่าเกวียน ตอนนีพ่อกำลังอายุประมาณ 90 ปีแล้ว และย้ายไปอยู่ที่บางเลน หลายคนตื่นตื่นที่เห็นตัวเองอยู่ในภาพ เพราะไม่เคยเห็นภาพของตัวเองมาก่อนเลย เช่น ภาพคุณหอมแน่นน้อย ลิ้มกฐร ที่มาร่วมร่ววงย้อนยุคและได้มาเห็นภาพถ่ายของตัวเองเมื่อหลายสิบปีก่อนที่ไปร่วมงานบวชของญาติ บางคนสนใจและให้ภาพมาเพิ่มเติม ซึ่งทีมงานขอพิมพ์ภาพไปสแกน พร้อมกับนัดวันเวลาที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในวันหลัง

หลังจากนั้นทีมงานลงเก็บข้อมูลหลายครั้ง แต่ละครั้งจะได้ข้อมูลมาเติมภาพเสมอ ทั้งใครเป็นใครในภาพ จะไปถามใครต่อ และประเด็นที่น่าสนใจ ประเด็นน่าสนใจที่ได้จากภาพ มีหลายประเด็น จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล 5-6 ครั้ง และเริ่มได้ประเด็นใหญ่ที่น่าสนใจ โดยเฉพาะเรื่องสิงโตท่าเกวียนและตลาดท่าเกวียน

ภาพ 3 ตลาดท่าเกวียนเมื่อประมาณ 70 ปีที่แล้ว (ที่มา: พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดท่าพูด จังหวัดนครปฐม)

“ย้อนเวลาหา...ตลาดท่าเกวียน และสิงโตท่าเกวียน”

หลังจากทีมงานได้เข้าไปสืบค้นเรื่องราวของภาพเก่าชุมชนท่าพูดเป็นระยะตั้งแต่เดือน เมษายน-มิถุนายน พ.ศ. 2556 และมีโอกาสได้พบและพูดคุยกับเจ้าของภาพถ่าย คนในภาพ คนที่รู้จักคนในภาพจำนวนหนึ่ง ซึ่งยังจำเรื่องราว เหตุการณ์ในภาพได้อย่างดี ซึ่งปัจจุบันคนบางส่วนโยกย้ายไปอาศัยอยู่ที่อื่นๆ ทำให้ไม่มีโอกาสได้มาร่วมคุยกันบ่อยนัก ทีมงานจึงจัดเวทีเล่าเรื่องภาพเก่าขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนที่เคยมีประสบการณ์-ความทรงจำในภาพและเรื่องราวของชุมชน มาร่วมกันรื้อฟื้นความทรงจำ เล่าเรื่องราวโดยใช้ภาพถ่ายเก่าเป็นสื่อ โดยจะจัดเวทีเป็นระยะ ซึ่งเวทีแต่ละครั้งจะมีประเด็นของเรื่องต่างกัน คราวนี้จัดเวทีเล่าเรื่อง “ย้อนเวลาหา ... ตลาดท่าเกวียน และสิงโตท่าเกวียน”¹ เพราะตลาดท่าเกวียนเดิมถือเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญของคนในแถบนี้ เป็นตลาดใหญ่ที่คึกคักและมีชีวิตชีวา ซึ่งมีความสำคัญและความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง แต่ปัจจุบันตลาดท่าเกวียนไม่มีอยู่แล้ว ดังนั้นเรื่องราวของตลาดท่าเกวียนจึงเหลือแค่ความทรงจำของคนในวัย 40-50 ปีขึ้นไป

ตลาดท่าเกวียนเจ้าของเดิมคือนายจำปี สร้อยทอง กับ นางเลื่อน สร้อยทอง ตลาดสร้างขึ้นเมื่อไหร่ยังไม่รู้แน่ชัด คุณยายประทุม สร้อยทอง ปัจจุบันอายุ 78 ปี เป็นลูกสาวของนายจำปี เจ้าของตลาดเล่าว่า ตอนเป็นเด็กจำความได้ ก็เห็นมีตลาดแล้ว เมื่อก่อนตลาดท่าเกวียนเจริญมาก มากกว่าดอนหวาย ใครๆ ก็มาตลาดท่าเกวียน เป็นตลาดใหญ่ มีเกวียนเข้ามาลง นายจำปี กับนางเลื่อน สร้อยทอง สร้างห้องแถวให้คนมาเช่าขายของ

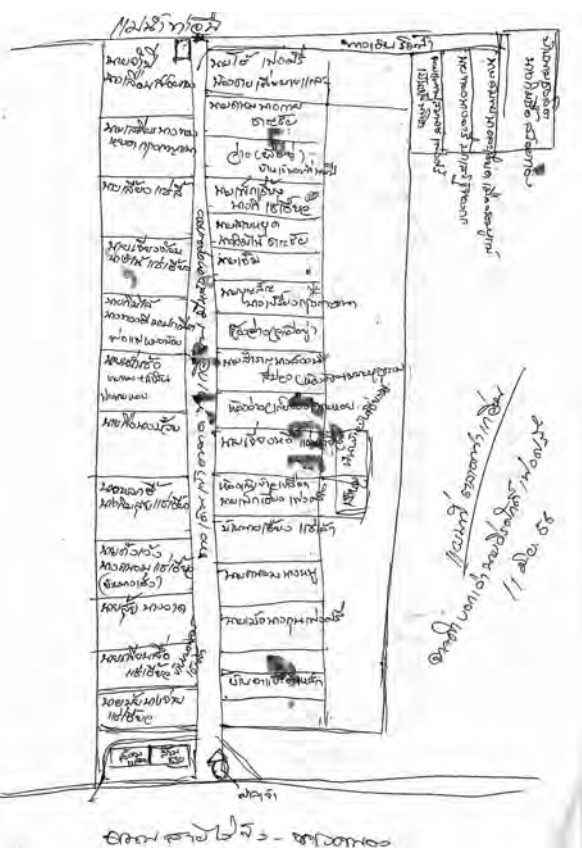
สมัยก่อนจะมีเกวียนลากข้าวมาขายให้คนจีนในตลาด และซื้อของจากตลาดกลับไป ไม่มีใครเคยเห็นสมัยที่มีเกวียนลากข้าวมาขาย แต่รู้ว่าท่าจอดเกวียนอยู่ตรงไหน (เทียนปูนพัฒนาฯ)

ลักษณะตลาดท่าเกวียนเป็นห้องแถวสองข้าง ติดริมแม่น้ำ น้ำเข้าใต้ถุนได้มีหลังคาคลุม

¹ ข้อมูลคำบอกเล่าในเนื้อหาส่วนต่อไปนี้นำรวบรวมจากเวทีสนทนาภาพเก่าเล่าเรื่อง “ย้อนเวลาหา ... ตลาดท่าเกวียนและสิงโตท่าเกวียน” กิจกรรมส่วนหนึ่งของโครงการ “เล่าเรื่องผ่านภาพถ่ายเก่า เรื่องเล่าของชาวลุ่มน้ำ (นครชัยศรี)” จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2556 ณ หอประชุมวัดท่าพูด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ระบุชื่อของผู้ให้ข้อมูลทุกท่านไว้ท้ายข้อความที่อ้างถึงในเนื้อหา.

คนเดินตลาดจะไม่เปียกฝน ในตลาดมีร้านขายยา 2 ร้าน ร้านห้างทอง 2 ร้าน ร้านทอง
ร้านหนึ่งอยู่ติดกับบ้านแม่ทองดี (ประทุม สร้อยทอง และ เน่งน้อย ลิ้มกูร)

ตัวอาคารห้องแถวตลาดเป็นไม้ หลังคามุงสังกะสี สร้างขนาด 2 ข้างทางเดินที่ขึ้นมาจาก
ทำน้ำ ระหว่างทางเดินจะมีหลังคาสังกะสีคลุมตลอด พื้นเป็นดินอัดแน่น มีร่องน้ำเล็กๆ ขนาด
ทางเดิน ร้านค้าในตลาด ได้แก่ (จากทำน้ำ) ฝั่งขวามือ บ้านตาจำปีเจ้าของตลาด ร้านทำทองของ
นายเสถียร กรุงกาญจนา ห้องเช่าของนายเลียง (เช่าเป็นห้องพักแต่ไปขายกล้วยเดี่ยวที่วัดท่าพูด)
ร้านขายของชำของตางวัน นอกจากนี้ ก็มีร้านขายเสื้อผ้าและปล่อยเงินกู้ ร้านขายยาสมุนไพรรไทย
ของยายทองดี ร้านขายน้ำมันเรือ น้ำมันก๊าด น้ำมันตะเกียงของนายหอย ร้านตัดเสื้อของตาเกื้อ

ภาพ 4 (ซ้าย) มังตลาดท่าเกวียนจากความทรงจำของชาวตลาดท่าเกวียน

ภาพ 5 (ขวา) คลินิกหมอสมพงษ์ บริเวณหน้าตลาดริมแม่น้ำนครชัยศรี เปิดทำการเมื่อประมาณ พ.ศ. 2520
(ที่มา: พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดท่าพูด)

ร้านขายกล้วยเตี๋ยและกาแฟของนายเอี้ยง แซ่เอี้ยว ร้านขายของชำของตาเล็ง และขายหมากแห้ง ร้านขายของชำและผ้าของน้าวด ร้านตัดเย็บเสื้อผ้าของลูกนายเทียนลือ

ฝั่งซ้ายมือ บ้านใหญ่ของนายเปี้ยะคำข้าว ร้านขายผ้าดำและเย็บเสื้อในของยายกาย ร้านขายของชำและยาไทยของหมอมหอม นางเหรียญ สร้อยทอง พี่ชายนายจำปี ร้านตัดเสื้อกางเกงของเจ้เปี้ยง ตาเจิม ร้านตัดผมของตานุญธรรม ยายกลุ่ม ยุ่งข้าวของร้านนายหอย เปิดเป็นร้านเย็บเสื้อผ้า เลี้ยงหมู และนายหอยยังเป็นเจ้าแก๊วไปตวงข้าวด้วย ยุ่งข้าวของต้ายิ้ม ยุ่งข้าวของตาเอี้ยง ร้านขายของจากเมืองจีนและรับสีข้าวของเจ๊กโต ยายปทุมเล่าว่าตอนเป็นเด็กชอบไปขโมยขนมเกี่ยมซันจาของร้านเจ๊กโตกิน ร้านโอตือ เลี้ยงหมู และหาปลาขายด้วยเรือผีลือก ร้านขายกล้วยเตี๋ยของเจ๊กมุย บ้านเจ๊กจง (หาบของไปขายตามทุ่งนา) ริมน้ำมีคนมาเช่าที่ทำโรงสี เรียกกันว่าโรงสีตาเซียง บ้านแป๊ะตีเหล็ก....

ความคึกคักของตลาดท่าเกวียน นอกจากจะเป็นแหล่งจับจ่ายใช้สอยสินค้าบริโภคอุปโภคแล้ว ยังเป็นจุดสำคัญของการคมนาคม เพราะมีท่าเรือโดยสารของบริษัทสุพรรณขนส่ง เป็นเรือ 2 ชั้น รับส่งผู้คนที่ตั้งแต่ว่าจังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร กรุงเทพมหานคร²

....เรือมาเป็นเวลา เข้าวิ่งจากสุพรรณลงไปสมุทรสาคร ขึ้นจากสมุทรสาครขึ้นมาสุพรรณ ขากลับจะมีสินค้ามาขาย ที่ได้กินบ่อคือปลาทุ แม่จะเลี้ยงลูกด้วยปลาทุต้ม.... (ประทุม สร้อยทอง)

เรือสุพรรณ มี 2 ชั้น เป็นเรือเมล์โดยสาร บางทีก็เรียกเรือไฟ เรือไอ เรือจะทาสีแดงและมีชื่อเรือ เช่น เรือศรีประจันต์ เรือขุนช้าง เรือขุนแผน (แบ่งน้อย ลิ้มกูร)

² หลังจากมีการสร้างทางรถไฟสายใต้ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เริ่มมีกิจการเรือโดยสารขนาดใหญ่ของบริษัท สุพรรณขนส่ง (จำกัด) บริษัทนี้มีอยู่ต่อเรือโดยสารอยู่ใกล้ๆ วัดจันทราย อำเภอนครชัยศรี หลังจากทางรถไฟสายใต้สร้างเสร็จแล้วการเดินทางเข้ากรุงเทพฯ จะเดินทางด้วยเรือมาจนถึงท่าเรือจันทราย หลังจากนั้นจึงขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟวัดจันทราย แล้วมาลงที่สถานีรถไฟบางกอกน้อยหรือสถานีหัวลำโพง ภายหลังมีการสร้างถนนมาลัยแมน การเดินทางด้วยรถยนต์จากสุพรรณมานครปฐมแล้วเข้ากรุงเทพฯ ก็รวดเร็วขึ้น ทำให้การเดินทางทางเรือลดน้อยลง และเลิกกิจการเดินเรือไปเมื่อประมาณ พ.ศ. 2510.

ตลาดจึงคึกคักไปด้วยคนที่มาจับจ่ายใช้สอยและมารอเรือโดยสาร คุณประทุมและคุณเทียนปุ่น ย้อนให้เห็นบรรยากาศตลาดท่าเกวียนเมื่อหลายสิบปีก่อนด้วยใบหน้าที่มีรอยยิ้ม “ตาตวง ตาอยู่ ตาเอ็ก ขอบมานอนอยู่หน้าเรือนนายจำปีที่อยู่ติดริมแม่น้ำ หน้าเรือนของนายจำปีเป็นลานกว้าง มีหลังคาคลุม เด็กๆ ขอบมานั่งเล่นตอนกลางวัน ส่วนคนโตขอบมาสังสรรค์ตอนกลางคืน หน้าเรือนลมเย็นมาก” คุณเทียนปุ่นเล่าว่า “สมัยยังหนุ่ม ชอบไปนอนถอนขนจิ้งจกแร็กกันที่หน้าเรือนนายจำปี และเอาแผ่นก้อเอี๊ยะไปแปะด้วย....”

นอกจากนี้ยังเป็นที่พบปะของคนหนุ่มสาว และเป็นที่ร่ำรื้อกันว่าสาว ๆ ท่าเกวียนสวยและหน้าตาดี จึงมักมีคนมาขอแรงให้ไปช่วยงานต่างๆ เสมอ ทั้งงานประจำปีวัดไร่ขิง อุ้มเทียนในงานบวช เป็นต้น

....แต่ก่อนเวลาใครจะมาดูสาว ต้องมาที่ตลาดท่าเกวียน คนชอบมาดูสาว ๆ ชายของ โดยเฉพาะช่วงงานประจำปีวัดไร่ขิง กลางเดือนหก คนจะมารอเรือไปวัดไร่ขิง หนุ่มๆ ที่จะมาเที่ยวงานวัดไร่ขิง ก็จะไปดูสาว ๆ ซึ่งเป็นสาวจากตลาดท่าเกวียนที่ผลัดเปลี่ยนกันไปขายทอง ขายดอกไม้ไหว้พระ.... (นงเยาว์ สร้อยทอง)

ภายในตลาดมีศาลเจ้า เรียกว่า “ศาลอาง” เป็นที่นับถือของคนในตลาด เมื่อถึงช่วงตรุษจีน เจ้าของตลาดจะทำบุญตลาดในช่วงนี้มีการนำเปิดโถ่มาไหว้ ตอนกลางวันจะมีการทำบุญเลี้ยงพระ คนห้อยแฉวนำข้าวปลาอาหาร ขนม (ขนมแปะก๊วย) แดงโม (ที่แข่งกันแต่ละบ้านในเรื่องความใหญ่) และจ้างละครชาตรีและจิ้งเหล็กละเล่นกลางตลาด

สิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้สำหรับทุกชีวิตที่อาศัยอยู่ในตลาดแห่งนี้ คือห้องส้วม หรือที่ชาวตลาดท่าเกวียนเรียกกันว่า “เวจซี่” เป็นสถานที่ที่กล่าวถึงแล้วหลายคนทำจุกมุกกัน เหมือนกับย้อนได้กลิ่นและเห็นภาพแต่หนหลัง ส้วมของตลาดท่าเกวียนตั้งอยู่ท้ายตลาด เป็นส้วมรวมที่ทุกบ้านในตลาดจะต้องมาใช้ถ่ายหนักเบา เพราะในท้องแถวไม่มีส้วม ส่วนห้องน้ำที่จะใช้อาบชำระร่างกายนั้น ชาวตลาดอาศัยอาบในแม่น้ำตรงทำน่าน้ำบ้าน ห้องน้ำตลาดท่าเกวียนเป็นอาคารปลูกสร้างด้วยไม้ ยกพื้นสูงประมาณ 2 เมตร ด้านบนมีหลังคา ด้านล่างเปิดโล่ง ห้องส้วมมีสองข้าง ด้านหนึ่งเป็นของผู้หญิง อีกด้านเป็นส้วมชาย แต่ละข้างมีส้วม 4 ห้อง มีฝากั้นแต่ละห้อง แต่มักมีคนเอาตะปูเจาะข้างฝาเพื่อแอบดูกัน เวลาคนชี้ที่เวจจะมีหมูมากินชี้ บางคนก็ชี้ไปโดนหมู หมูจะสลับชี้มาโดนคน บางคนจึงเอาไม้ยาวๆ เข้าเวจด้วย เพื่อใช้ไล่หมู ส่วนอุปกรณ์ขีดกัน คือ กาบมะพร้าวที่ตัดเป็นชิ้น แต่ละบ้านจะตัดกาบมะพร้าวสำหรับขีดกันใส่กระบอกล้างไว้ เวลาใช้

ก็หยิบไปใช้ได้เลย บางคนก็ใช้ใบสะแกเช็ดกัน บางคนก็ใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ เมื่อกระดาษหนังสือพิมพ์เช็ดกันแห้งจะปลิวออกมา นายหน้าแข่งจะคอยเก็บกระดาษไปเผา เพราะเห็นว่าหนังสือเป็นของสูง ไม่ควรนำมาใช้เช็ดกัน นายหน้าแข่งชอบอ่านหนังสือมาก หลายคนบอกว่าในเวจซี่ไม่มีกลิ่นเหม็น ไม่เอะอะ เพราะหมูกินขี้จนหมด หมูที่กินขี้จะเป็นหมูเล็ก พอหมูอายุรุ่นๆ คนเลี้ยงก็จะผูกไว้ จึงไม่ต้องกังวลว่าเนื้อหมูจะเปื้อนขี้ คุณเทียนบุนเล่าเรื่องให้ฟังอย่างเห็นภาพและแทบจะได้กลิ่นกันเลยทีเดียว

เวจซี่เล็กใช้ในสมัยก้านันสมควร (ก้านันเหี้ยม) เพราะก้านันสมควรให้สร้างส้วมในบ้านแทน แต่พอสร้างส้วมในบ้านก็ลำบาก เพราะบ้านมีเนื้อที่ไม่มาก และไม่มีถึงเก็บขนาดใหญ่ เวลาส้วมเต็มก็ต้องเปิดถังและตักขี้ไปทิ้งแม่น้ำ เพราะไม่รู้จะไปทิ้งที่ไหน เวลาตักขี้ไปทิ้งจะส่งกลิ่นเหม็นทั่วตลาด เมื่อสร้างส้วมในบ้าน เวจซี่ที่ตลาดก็ปล่อยเป็นที่ว่าง มีต้นไม้ขึ้นบ้าง เช่น มะขามเทศ เป็นต้น ด้านหลังวัดท่าพุดก็เป็นเวจซี่เหมือนกัน แต่สร้างมิดชิด เป็นปารกทึบ น่ากลัว และเดินไปยากกว่าเวจซี่ที่ตลาดท่าเกวียน ปัจจุบันที่ตั้งเวจซี่วัดท่าพุดกลายเป็นพื้นที่สร้างสถานีอนามัย (จุไรรัตน์ ปิยะวัชร 2556)

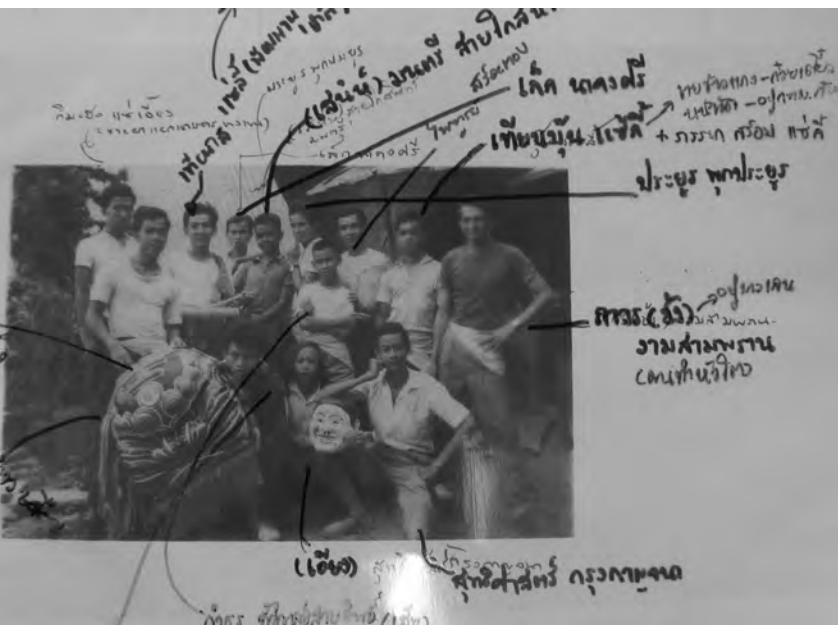
นอกจากตัวตลาดและผู้คนที่มาจับจ่ายใช้สอยแล้ว ความมีชีวิตชีวาของตลาดท่าเกวียนที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ คณะสิงโตท่าเกวียน ที่ยังมีเหลือให้เห็นจำนวนหนึ่งในภาพถ่ายเก่า “สิงโตท่าเกวียน” ตามปกติการเชิดสิงโตจะเล่นในช่วงตรุษจีน คณะสิงโตจะแห่ไปในตลาดตามบ้าน เพื่ออวยพรในเทศกาลปีใหม่ของคนจีน คุณซ่งเล่าถึงคณะสิงโตท่าเกวียนในอดีตว่า “...พอเขาเห็นสิงโตมาที่บ้านเขาจะดีใจ เราก็จะอวยพรให้ บางทีก็ให้ส้อมกับเจ้าของบ้านเพื่ออวยพรให้โชคดีปีใหม่ แล้วเจ้าของบ้านก็จะให้อั่งเปามา คณะก็จะเอาอั่งเปาไปใช้โรงเรียนบ้าง เก็บไว้ใช้จ่ายบ้าง ก่อนตรุษจีน คณะสิงโตก็จะมาซ้อมกัน ใช้พื้นที่ทุ่งนากว้างๆ ตอนนั้นเขาเกี่ยวข้าวกันหมดแล้ว ตอนเย็นๆ อากาศดี ก็ไปซ้อมกัน ซ้อมทุกเย็นกลางทุ่งนา....”

นอกจากจะเล่นช่วงตรุษจีนแล้ว การเชิดสิงโตยังรับเล่นในงานบวช เจ้าภาพจะมาขอแรงให้ไปช่วยงาน เพราะในขบวนแห่หน้าคที่มีสิงโตจะคึกคักมาก ทำให้งานสนุก เด็กๆ จะชอบมาก และคนในคณะก็จะช่วยงานทุกอย่างนอกเหนือจากการเชิดสิงโต เช่น ยกอาหาร จัดเตรียมสถานที่ บางทีคณะก็จะขอของตอบแทนจากเจ้าภาพเป็นโต๊ะ เก้าอี้ เอาไปมอบให้โรงเรียน บางทีก็จะขอเป็นเสื้อสีขาว กลอง รองเท้า สำหรับใช้ในการเล่นสิงโต และในช่วงหลังมีการเชิดสิงโตเพื่อเรียไรเงินไปซื้อกระเบื้องปูรอบโบสถ์วัดท่าพุด

ระยะหลังตลาดท่าเกวียนรวมทั้งดอนหาวาก็เริ่มซบเซา ช่วงหลัง พ.ศ. 2510 เรือของบริษัท สุพรรณขนส่งเลิกกิจการไปแล้วเพราะมีการตัดถนนสายมาลัยแมน ทำให้การเดินทางด้วยเรือระหว่างสุพรรณ-นครปฐม-กรุงเทพฯ สะดวกรวดเร็วขึ้น คนจึงหันไปเดินทางด้วยรถมากขึ้น ท่าเรือที่ตลาดท่าเกวียนจึงปิดลง ส่วนในชุมชนเริ่มมีถนน ถนนสายแรกคือถนนโรจิงประจักษ์ร่วมใจ ตัดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2517-2518 และมีการตัดถนนเพิ่มขึ้นอีกหลายสายเพื่อเชื่อมต่อกับถนนเพชรเกษม หลังจากนั้นจึงเริ่มมีรถจักรยาน มอเตอร์ไซด์ ใช้นิยวดยานพาหนะในการเดินทางแทนเรือมากขึ้น การเดินทางออกไปภายนอกสะดวกรวดเร็วขึ้น และคนในตลาดก็เริ่มย้ายไปอยู่ที่อื่นๆ พอลคนย้ายไป นายจำปีซึ่งอายุมากแล้วก็แบ่งที่ดินให้ลูกหลาน เลิกทำตลาดและเรือตลาดในที่สุด

ตลาดท่าเกวียนที่ปัจจุบันไม่เหลืออยู่แล้ว การสร้างภาพตลาดขึ้นมาใหม่จึงต้องอาศัยความทรงจำล้วนๆ ซึ่งบางส่วนถูกบันทึกไว้เป็นผังของตลาดอย่างง่ายๆ การช่วยกันทำผังตลาดนอกจากจะทำให้รู้ว่ารูปร่างหน้าตาของตลาดท่าเกวียนในอดีตเป็นอย่างไร ใครเป็นใครบ้างในตลาด มีร้านค้าอะไรอยู่ตรงไหน ใครบ้างที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับตลาด เช่น คนมาซื้อของ คนมาลงเรือ ฯลฯ ความสัมพันธ์ของคนในตลาด สถานที่ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของชุมชนอยู่ที่ใดบ้าง เช่น ท่าเรือ ระเบียบบ้านนายจำปี ศาลเจ้า เวชชี ลานซ่อมสิงโต ท่าน้ำ ฯลฯ และที่สำคัญการ

ภาพ ๖ (ซ้าย) คณะสิงโตท่าเกวียน (ที่มา: พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดท่าพุท)

ทำผังตลาดยังเป็นการช่วยสร้างบรรยากาศของการช่วยกันคิด ช่วยกันให้ข้อมูล และเห็นถึงความผูกพันของคนกับพื้นที่นั้นๆ อีกด้วย

นอกจากภาพถ่ายเก่าแล้ว ทีมงานได้นำภาพเคลื่อนไหวของคนในตลาดท่าเกวียน เช่น คุณถาวร (ซ่ง) งามสามพราน และภรรยา (ป้าจุก) เดิมเป็นคนตลาดท่าเกวียนและเป็นคนทำห้วสิงโตคณะท่าเกวียน ต่อมาย้ายไปอยู่ที่อำเภอบางเลนนานหลายปี แต่เนื่องจากคุณซ่งไม่สามารถมาร่วมเวทีในครั้งนี้ได้ เพราะมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ทีมงานจึงได้นำวิดีโอที่บันทึกภาพของคุณซ่งไว้ตอนไปเก็บข้อมูลเรื่องสิงโตท่าเกวียน เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2556 มาเปิดให้คนในที่ประชุมได้ดู เพื่อให้เห็นว่าคุณซ่งได้เล่าเรื่องราวของสิงโตท่าเกวียนและคณะสิงโตท่าเกวียนไว้อย่างไรบ้าง แต่สิ่งที่ได้นอกเหนือจากเรื่องราว คือความรู้สึกของคนในชุมชนที่ไม่ได้พบเห็นกันมานาน ซึ่งมีทั้งความรู้สึกระลึกถึงในคุณงามความดี ประสบการณ์ที่มีร่วมกัน ความเป็นเพื่อนชีวิตในวัยเยาว์ และนำไปสู่การนัดหมายไปมาหาสู่กันในระยะเวลาอันใกล้

ภาพ 7 (กลาง) บริเวณที่เคยเป็นห้องแถวตลาดท่าเกวียน ปัจจุบันเป็นห้องแถวสร้างใหม่
(ภาพ: ธัญลักษณ์ ศรีสง่า ถ่ายเมื่อ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2555)

ภาพ 8 (ขวา) เรือนของนายจำปี สร้อยทอง อาคารเดิมที่เหลือเพียงหลังเดียวของตลาดและพังทลายลงมาจากพายุฝนเมื่อ พ.ศ. 2556 ปัจจุบันจึงไม่มีอยู่แล้ว
(ภาพ: ธัญลักษณ์ ศรีสง่า ถ่ายเมื่อ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2555)

การนำภาพเก่ามาเป็นสื่อในการเล่าเรื่อง จึงไม่ได้เพียงก่อให้เกิดเรื่องเล่าที่น่าสนใจของชุมชน แต่ยังช่วยย้อนอารมณ์และความรู้สึกของผู้คนในชุมชน และที่สำคัญคือเกิดพลังในการฟื้นความสัมพันธ์ของผู้คน สร้างความรู้สึกเป็นคนบ้านเดียวกันของคนในชุมชนที่มีประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดพลังความคิดในการผลักดันให้เกิดความสนใจและเห็นความสำคัญในการศึกษา การบันทึก และการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนมากขึ้นด้วย

มาถึงตอนนี้ ขอชวนทุกท่านนั่งหลับตาจินตนาการถึงตลาดท่าเกวียน ที่คึกคักไปด้วยผู้คน ทั้งคนที่มาค้าขาย จับจ่าย แม่ค้าสาวสวยนั่งหน้าร้าน ท่าเรือที่มีผู้โดยสารคอยขึ้นเรือนั่งๆ นอนๆ พุดคุย มีเรือมาเทียบท่าเป็นระยะ แต่ยังจินตนาการไปไม่ถึงตอนที่เกวียนเข้ามาเพราะไม่มีใครเกิดทัน เสียงเครื่องยนต์เรือ เสียงทักทาย เสียงพุดคุย เสียงตีเหล็ก เสียงซ่อมของคณะเชิดสิงโต เสียงชวนกันไปส่วม ลูกหมูวิ่งกรูกันไปได้เวจซี่....

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

จุไรรัตน์ ปิยะวัชร. 2556. "ย้อนเวลา...ตลาดท่าเกวียนและสิงโตท่าเกวียน." เรียบเรียงข้อมูลจากเวที "เล่าเรื่องผ่านภาพถ่ายเก่า เรื่องเล่าของชาวลุ่มน้ำ (นครชัยศรี)." 12 มิถุนายน 2556.

การสัมภาษณ์

ถาวร งามสามพราน. สัมภาษณ์โดยนवलพรรณ บุญธรรม และ จุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธ์. นครปฐม: 30 เมษายน.

วีรศักดิ์ เพ่งศรี. 2556. สัมภาษณ์โดยนवलพรรณ บุญธรรม และ จุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธ์. นครปฐม: 22 พฤษภาคม.